

# BARIŞ İÇİN GENÇLİK: KAPSAYICI VE KALICI BİR BARIŞ İÇİN ÖNERİLER

HAKİKAT ADALET HAFIZA MERKEZİ  
TRUTH JUSTICE MEMORY CENTER



## **HAKİKAT ADALET HAFIZA MERKEZİ**

Ömer Avni Mahallesi İnönü Caddesi

Akar Palas No: 14 Kat: 1

Beyoğlu 34427 İstanbul / Türkiye

0212 243 32 27

info@hafiza-merkezi.org

www.hakikatadalethafiza.org

## **YAZARLAR**

Barış için Gençlik Proje Katılımcıları

## **PROJE DANIŞMANI**

Zeynep Ardıç

## **YAYINA HAZIRLAYAN**

Derya Bozarslan

Noémi Lévy-Aksu

Esmâ Yaşar

## **TASARIM**

Ekin Sanaç

© Hakikat, Adalet ve Hafıza  
Çalışmaları Derneği Yayınları  
2026



# BARIŞ İÇİN GENÇLİK

KAPSAYICI VE KALICI BİR BARIŞ  
İÇİN ÖNERİLER

---

# GİRİŞ

---

Uzun süreli çatışmalar, zamanla taraflar arasındaki bir anlaşmazlık olmaktan çıkıp toplumsal alandaki çoğu ilişkiyi doğrudan etkileyen bir olguya dönüşür. Toplumsal kesimleri birbirinden koparan, ötekileştiren ve nefret algısını besleyen bu yapısal şiddet sarmalı, kendi içinde sürekli olarak 'gözden çıkarılabilir topluluklar' yaratarak varlığını sürdürür. Dolayısıyla, silahların susması tek başına şiddetin bittiği anlamına gelmez. Uzun süren çatışmalı sürecin beraberinde getirdiği yapısal sorunlar giderilmeden sağlanacak sükûnet hali yapısal şiddetin başka formlarda devam etmesine zemin hazırlar. Bu durum barış süreçlerinin kırılganlıklarını artıran ve sürdürülebilir olmaktan çıkaran başlıca noktalardandır.

Kürt meselesine dönük çatışma süreci fiilen sona ermiş görünse de, bu durumunun hukuki-toplumsal bir yüzleşme ve onarım sürecine dönüştüğünü söylemek mümkün değil. Gerçek anlamda barışın tesis edilebilmesi, sürecin 'dönüştürücü' bir nitelik taşıması ile mümkün. Dönüştürücü yaklaşımın en temel şartı ise 'barış süreci'nin devletin kurumsal sınırları içinde ve kapalı kapılar ardında yürütülen müzakerelerden çıkarılıp toplumun tüm kesimlerine açık hale getirilmesidir. Şimdiye kadar ilerleyen ve çerçeve yasa ile kamuya açıklanan süreç, silahsızlanmanın şartları ve yasal çerçeveye odaklanmıştır. Bunlar her ne kadar katedilmiş önemli aşamalar olsa da, toplumsal barışın inşası için kapsayıcı ve açık bir tartışma ortamı yaratmak büyük önem arz etmekte. Çatışmalardan etkilenen toplulukların/bireylerin inşa sürecine doğrudan katılımı ne kadar

---

---

sağlanırsa, süreci korumak ve büyütmek için gösterecekleri çaba da o kadar artar.

Barış süreci; demokratikleşme, geçmişle yüzleşme, toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal ve ekonomik adalet, ekolojik onarım ve zorunlu göçün yarattığı tahribatların giderilmesi ekseninde bütüncül yürütülmeli. Çatışmasızlığın ötesine geçebilmek için güvenlikçi uygulamaların değişip dönüşmesi, toplumsal yaraları saracak kapsayıcı ve onarıcı adalet mekanizmalarının hayata geçirilmesi şarttır.

Çatışma durmuş olsa da, bölgedeki büyük ölçekli projeler doğanın tahribatına, bölgeyi denetim ve tahakküm altında tutmaya devam etmekte. Bu çerçevede onarıcı bir barış için çatışmadan etkilenen yaşam alanlarının da yeniden ele alınması gerekir. Ekolojik temelde 'yeşil geçiş dönemi adaleti'ni sağlayacak, bütünsel ve sürdürülebilir bir anlayışı mümkün kılacak yeni bir yaklaşım benimsemek gerekir.

Barış sürecinin hangi kuşakların katılımıyla ve kimlerin geleceği gözetilerek yürütüldüğü de önem taşıyor. Gençler hem demografik ağırlıkları hem de çatışma, eğitim, istihdam ve gelecek beklentileri bakımından sürecin en önemli paydaşlarından biridir. Buna rağmen müzakere süreçlerinde gençlerin kurumsal temsili oldukça sınırlı kalmakta. Türkiye'de toplumsal barışın inşası ve müzakere süreçleri konuşulurken, nüfusun en dinamik kesimi olan gençlik sıklıkla masanın dışında kalmakta; politikaların pasif birer nesnesi olarak görülmekte. Oysa çatışma süreçlerinin tarihsel yükü incelendiğinde gençlik; hem zorunlu askerlik, güvenlik politikaları, ekonomik krizler ve

---

---

kutuplaşmadan etkilenen bir özne, hem de kimi zaman araçsal siyasetin içine çekilen bir aktör konumundadır.

Gençliği homojen bir yaş kategorisi olarak okumak da mümkün değildir. Kentli-kırsal, farklı anadil ve etnik kimliklere sahip, farklı sosyoekonomik sınıflardan gelen gençlerin sürece dair beklenti ve kaygıları çeşitlilik gösteriyor.<sup>1</sup> Bulgular, yapısal örgütsüzlük ve siyasal yabancılaşmaya işaret etse de bu durum gençlerin siyasal süreçlere ilgisiz olduğu anlamına gelmiyor. Aksine gençlerin kamuyu ilgilendiren konularla ilgilenmeye devam ettiğini; ancak mevcut temsil ve katılım mekanizmalarını etkisiz, erişilemez veya kendilerini ifade etmek açısından yetersiz gördüklerini ortaya koyuyor. Bu nedenle gençlerin katılımını güçlendirmek, barış sürecinin doğrudan başarısını belirleyen koşullardan biridir. Gençlerin farklı deneyim ve beklentilerinin karar alma süreçlerine yansıtılması, barışın toplumsallaşması ve uzun vadede sürdürülebilirliğini güçlendirecektir.

Aşağıdaki öneriler, Hafıza Merkezi'nin yürüttüğü “Barış için Gençlik” çalışması kapsamında açık çağrı ile seçilmiş, Türkiye'nin farklı coğrafyalarından, etnik, sosyal ve kültürel kimlikleri farklı olan 20-30 yaş arası bir grup genç tarafından hazırlandı. Temsiliyet iddiası olmayan bu grup bir araya gelerek barış konulu bir eğitim programına katıldı ve özgür bir ortamda tartışarak kolektif şekilde fikir üretiminin heyecanını ve zorluklarını deneyimledi. Eşit yurttaşlık, katılım hakkı, şeffaflık, hakikat ve şiddetsizlik ilkelerine dayanan bu metin; barışa sahip çıkan bu gençlerin beklentilerini, ufuklarını ve somut önerilerini sunuyor.

---

<sup>1</sup> Gençlerin Gözünden Müzakere Süreci: Duygular, Deneyimler ve Beklentiler; Hafıza Merkezi - GOFOR; 2026

---

## 1. GEÇMİŞLE YÜZLEŞME, ADALET VE HAFIZA

### TBMM ve Siyasi Karar Alıcılara Yönelik Öneriler

- a) **Geçmişte yaşanan ağır insan hakları ihlallerinin, zorla kaybedilenlerin ve faili meçhul cinayetlerin aydınlatılması amacıyla mağdur yakınlarının ve hak örgütlerinin doğrudan temsil edildiği “Geçmişle Yüzleşme Komisyonu” kurulmalıdır.**

Çatışma süresince yaşanan ağır hak ihlallerinde idari ve adli cezasızlık uygulamalarına son verilmeli; zamanaşımı ve gizlilik engelleri kaldırılarak sorumluların yargılanması sağlanmalıdır. Çatışma ve zorunlu göç süreçlerinde yaşanan toplumsal cinsiyet temelli şiddet vakaları, mağduriyeti derinleştirmeyecek özel prosedürlerle belgelenmeli; mağdurlara yönelik bütüncül onarım mekanizmaları hayata geçirilmelidir. Kadın ve çocuk cinayetleri özellikle ele alınmalı, belgeleme süreçleri ve ifade alımları güvenli alanlarda, bağımsız hukukçular, akademisyenler, araştırmacılar, psikologlar ve aktivistlerle yürütülmelidir.

- b) **Kapsayıcı hakikat mekanizmaları ve hesap verebilirlik temelli dönüştürücü bir adalet modeli benimsenmelidir.**

“Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu” raporu kesişimsel konuları dışarıda bıraktığından, tamamlayıcı, kapsayıcı, toplumsal cinsiyet temsiliyetinin güvence altına alındığı ve sivil toplum örgütlerinin dahil edildiği hakikat mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Bunun yanında, Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminden bu yana yaşanan, farklı

toplulukları ve özneleri hedef alan etnik temizleme, katliam, yerinden edilme, kültürel hakları yok etme gibi süreçlerle yüzleşmesi için hayatta kalanlar, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenler olmak üzere, toplumun çeşitli kesimlerinin dahil edildiği araştırma ve yüzleşme mekanizmaları geliştirilmeli.

### **Kamu Kurumları ve Yerel Yönetimlere Yönelik Öneriler**

- c) **Farklı halkların dillerinden ve kültürel mirasından gelen yapıların tahrip edilmesi ve yer adlarının değiştirilmesine yönelik uygulamalar araştırılmalı; bu değişikliklerin ilgili toplulukların kültürel belleği, aidiyet duygusu ve kamusal görünürlüğü üzerindeki etkileri raporlanmalıdır.** Kültürel mirasın yok edilmesi ve yer adlarının değiştirilmesine ilişkin süreçlerde, bölge halkının görüşünü ve yerel tarihsel birikimini dikkate alan katılımcı mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bununla birlikte, geçmişte uygulanan isim değişiklikleri, dil yasakları ve mülkiyet hakkını etkileyen uygulamalara ilişkin kamu arşivleri araştırmacıların erişimine açılmalı; müzelerde ve kamusal hafıza mekânlarında farklı toplulukların tarihine, kültürel mirasına ve maruz kaldıkları hak ihlallerine çoğulcu bir yaklaşımla yer verilmelidir.

### **Sivil Toplum Örgütlerine Yönelik Öneriler**

- d) **Gençlerin hafıza ve ortak gelecek odaklı çalışmalarına alan açılmalıdır.** Uzun süren çatışmalar, Türkiye’de farklı topluluklardan gençler arasındaki duygusal ve toplumsal mesafeyi derinleştirmiş; kültürel ve coğrafi ayrışmalar gençlerin

birbirlerinin yaşamlarını ve deneyimlerini tanıma imkânlarını sınırlandırmıştır. Bu mesafelerin aşılması ve toplumsal ilişkilerin güçlendirilmesi için sivil toplum örgütlerinin, hafıza, diyalog ve ortak gelecek odaklı çalışmaları devam etmeli; özgür ve güvenli bir ortamda çalışabilmeleri sağlanmalıdır. Bu alandaki projeleri desteklemek üzere şeffaf, erişilebilir ve bağımsız bir finansman mekanizması oluşturulmalıdır. Farklı bölgelerden ve topluluklardan gençleri bir araya getiren saha ziyaretleri, araştırmalar, hafıza yürüyüşleri, gençlik değişim programları ile ortak sanat ve belgesel üretimleri; okulların, üniversitelerin, yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin iş birliğiyle hayata geçirilmelidir.

## 2. KATILIMCILIK VE KAPSAYICILIK

### TBMM, Sivil Toplum Örgütleri ve Yerel Yönetimlere Yönelik Öneriler

- a) **Yerelden merkeze işleyen katılımcı mekanizmalar oluşturulmalıdır.** Barış sürecine ilişkin kararlar; süreçten doğrudan etkilenen toplulukların, öznelere, gençlerin, sivil toplumun, hak ve meslek örgütlerinin eşit ve etkin katılımıyla alınmalı; en az % 50 toplumsal cinsiyet kotası uygulanmalıdır. Mevcut barış inisiyatifleri desteklenip aralarındaki iş birliği güçlendirilmeli; farklı kesimlerin ihtiyaç ve beklentilerini aktarabileceği düzenli kanallar oluşturulmalı yeni barış inisiyatiflerinin kurulması teşvik edilmelidir.

- b) Gençlerin özgürce ifade edebileceği güvenli alanlar oluşturulmalıdır.** Gençlerin barış, adalet ve demokratikleşme konularını yargılanma kaygısı duymadan tartışabilmeleri için fiziksel ve dijital alanlar yasal güvence altına alınmalı; bu alanlarda barış, adalet ve demokratikleşme başlıklarını tartışabilecekleri akran kolaylaştırıcılığıyla yürütülen atölyeler düzenlenmelidir. Yasal güvenceye kavuşturulan yerel meclisler, bu alanların sürdürülebilirliğinde sorumluluk üstlenmelidir.

### 3. TOPLUMSAL CİNSİYET

#### TBMM ve Siyasi Karar Alıcılara Yönelik Öneriler

- a) Toplumsal cinsiyete duyarlı politika ve uygulamalar geliştirilmelidir.** Tüm yasal düzenlemeleri ve politikaları toplumsal cinsiyet perspektifiyle değerlendirecek bağımsız bir Toplumsal Cinsiyet Komisyonu kurulmalı; müzakere ve yasa yapım süreçlerinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1325 sayılı Kadın, Barış ve Güvenlik Kararı esas alınmalıdır. Çatışma ve yerinden edilme süreçlerinin özgün yüklerini taşıyan kadınlar ile LGBTİ+'ların toprağa, mülkiyete, barınmaya ve sosyoekonomik kaynaklara erişimini sağlayacak özel eylem planları hazırlanmalıdır. Silah bırakan kadınların Silahsızlandırma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon (DDR) süreçlerindeki özgün ihtiyaçları gözetilmeli. Kadınların şiddet döngüsünden çıkmasını destekleyecek güvenli mekânların ve kadın yaşam evlerinin sayısı artırılmalıdır.

**b) Çatışmanın toplumsal cinsiyete dayalı sonuçlarına yönelik dönüştürücü adalet mekanizmaları oluşturulmalıdır.**

Çatışmanın farklı toplumsal gruplar ve iktidar ilişkileri üzerindeki farklılaşan etkileri, adalet mekanizmalarının tasarımına yansıtılmalıdır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet karşısında geliştirilen kadın mahkemesi deneyimleri incelenmeli ve Kürt sorununun özgül koşullarına uyarlanabilecek bir model geliştirilmelidir. Yüzyılı aşkın süredir devam eden savaş ve çatışma dönemlerinde yaşanan zorla yerinden edilme ve göç ile kadınların göç ettikleri yerlerde maruz kaldıkları hak ihlalleri ve karşılaştıkları zorluklar dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda kadın hakları örgütleri ve kamu kurumlarının birlikte yürüteceği destek ve izleme mekanizmaları kurulmalıdır.

**c) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği** toplumsal barışın ana unsuru olarak kabul edilmelidir. LGBTİ+'ların varoluşu, ifade ve örgütlenme özgürlüğüne yönelik nefret söylemi, baskı ve kriminalizasyonun hakim olduğu bir ortamda kalıcı barışı inşa edilemez. Barış, ancak herkesin korkmadan yaşayabildiği, kimliği, cinsiyeti, cinsel yönelimi nedeniyle ayrımcılığa uğramadığı bir toplumsal düzenle mümkündür.

## **4. YAPISAL ŞİDDET, KALKINMA VE İSTİHDAM**

### **TBMM, Siyasi Karar Alıcılar ve Yerel Yönetimlere Yönelik Öneriler**

**a) Yapısal şiddeti ve eşitsizlikleri giderecek politikalar barış inşasının merkezine alınmalıdır.** Çatışmaya neden olan veya

çatışmayı derinleştiren sosyoekonomik, kültürel ve bölgesel eşitsizlikler giderilmeli; eğitim, sağlık, istihdam, kültür ve kamusal yaşama erişimde eşitlik sağlanmalıdır. Bölgesel kalkınma fonlarının belirli bir bölümü kadın kooperatiflerine, kadın çiftçilere ve yerel geçimlik üretim ağlarına hibe olarak ayrılmalıdır. Yerel halkın kendi bölgesinde üretim yapabileceği ve gençlerin yaşadıkları yerden ayrılmaya mecbur kalmadan, tercihleri doğrultusunda serbestçe hareket edebileceği koşullar oluşturulmalıdır.

### **Yerel Yönetimlere, Üreticilere ve Sendikalara Yönelik Öneriler**

- b) Çatışmadan etkilenen bölgelerde yerel halkın özne olduğu adil bir kalkınma modeli geliştirmek için adımlar atılmalıdır.** Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim ile kentsel yeniden inşaya yönelik somut politikalar hayata geçirilmeli; bireysel tazminatların yanı sıra geçim kaynakları da onarılmalıdır. Ekonomik kalkınma, kaynak paylaşımı ve üretim süreçleri şirketlerin veya kişilerin rant alanına dönüşmeden, toplum yararı ve halkın doğrudan katılımı gözetilerek planlanmalıdır. Katılımcı üretim alanları ve kooperatifler kurulmalı; yerel halkın üretimin her aşamasından adil pay almasını sağlayacak bir model geliştirilmelidir. Zorunlu veya ekonomik sebepli göçle metropollere veya ilçe merkezlerine taşınan kadınların ücretsiz bakım yükünü hafifletmek amacıyla her mahallede ücretsiz ve anadilde hizmet veren kreşler ile yaşlı bakım merkezleri açılmalıdır.

## 5. HUKUK VE ANAYASA

### TBMM ve Adalet Bakanlığı'na Yönelik Öneriler

- a) **Eşit yurttaşlık ilkesi ve ayrımcılık yasağı anayasal düzeyde güçlendirilmelidir.** Kalıcı barış için farklı kimliklerin tanındığı ve herkesin haklara eşit biçimde erişebildiği bir düzen oluşturulmalıdır. Etnik kimlik, dil, cinsiyet ve diğer temellerde ayrımcılığa karşı etkili hukuki güvenceler sağlanmalı; toplumsal cinsiyet eşitliği anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır.
- b) **Dil hakları ve anadilde eğitim hakkı güvence altına alınmalıdır.** Türkiye'de konuşulan dillerin kamusal alanda kullanılmasının önündeki hukuki ve fiili engeller kaldırılmalıdır. Anayasa ve temel hukuk metinleri dâhil olmak üzere kamusal bilgi ve hizmetlere farklı dillerde erişim sağlanmalı; kamu kurumlarının duyuruları ile kamusal alanlardaki işaret ve tabelalarda çok dillilik yaygınlaştırılmalıdır.
- c) **Yaşam hakkı korunmalı ve cezasızlıkla mücadele edilmelidir.** Yaşam hakkının etkili biçimde korunabilmesi için güvenlik odaklı mevzuat temel hak ve özgürlükler lehine yeniden düzenlenmelidir. Kolluğun silah ve güç kullanma yetkisini geniş ve belirsiz biçimde düzenleyen hükümler uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu hâle getirilmeli; ölümcül güç kullanımında mutlak zorunluluk, orantılılık ve son çare ilkeleri açık ve bağlayıcı yasal güvencelere dönüştürülmelidir. Yaşam hakkı ihlalleri bağımsız ve etkili biçimde soruşturmalı; daimî

arama kararlarının belirli süre ve koşullara bağlanarak sürekli olarak yargısal denetime tabi tutulması sağlanmalı; bu kararların cezasızlık üreten niteliğine son verilmelidir. Dosya kısıtlaması ve davaların başka illere taşınması, mağdur yakınlarının bilgiye erişimini ve sürece katılımını engellememelidir.

**d) İfade, örgütlenme ve siyasal katılım hakları güvence altına alınmalıdır.** Bu hakları sınırlandıran mevzuat yeniden düzenlenmeli; “örgüt propagandası” ve “örgüt üyeliği” gibi suçlamaların düşünce açıklamalarını, gazeteciliği, akademik çalışmaları ve demokratik örgütlenmeyi cezalandırmak için kullanılması önlenmelidir. Barışçıl toplantı ve gösteriler üzerindeki sınırlamalar kaldırılmalı; yasaklama ve müdahale kararları AYM ve AİHM kararlarıyla uyumlu hâle getirilmelidir. Akademik özgürlük yasal ve anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır.

**e) Seçme, seçilme ve demokratik temsil hakkı korunmalıdır.** Seçmen iradesini ve yerel temsili ortadan kaldıran kayyum uygulamalarına son verilmeli; seçilmiş yöneticilerin görevden alınması etkili yargı denetimine bağlanmalıdır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na konulan çekinceler gözden geçirilmeli; yerel yönetimlerin idari ve mali özerkliği güçlendirilmelidir.

**f) Siyasi yargılamaların sonuçları giderilmeli ve toplumsal hayata katılım sağlanmalıdır.** İfade, örgütlenme ve siyasal faaliyetleri nedeniyle yargılanan kişiler serbest bırakılmalı; bu yargılamalardan kaynaklanan adli sicil kayıtları ve hak kayıpları

ortadan kaldırılmalıdır. Yapılacak düzenlemeler kişilerin toplumsal ve siyasal yaşama yeniden katılımını sağlamalı; insanlığa karşı suçlar ve ağır insan hakları ihlalleri ise af veya cezasızlık kapsamına alınmamalıdır.

**g) Uluslararası insan hakları standartları uygulanmalıdır.** AYM ve AİHM kararları eksiksiz ve gecikmeden uygulanmalı; Türkiye'nin insan hakları sözleşmelerine koyduğu çekinceler kaldırılmalı ve BM Zorla Kaybetmelere Karşı Koruma Sözleşmesi'ne taraf olunmalıdır. Ağır insan hakları ihlallerinde mağdurların onarım hakkını ve cezasızlıkla mücadeleyi düzenleyen BM ve Avrupa Konseyi ilkeleri iç hukuka aktarılmalı; uygulanmaları düzenli olarak izlenmelidir. Kamu personeli ve güvenlik güçlerine sürekli insan hakları eğitimi verilmeli; ihlalleri sahada izleyecek bağımsız denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.

## 6. EĞİTİM

### TBMM ve Milli Eğitim Bakanlığı'na Yönelik Öneriler

**a) Eğitim müfredatı çoğulcu, kapsayıcı ve hak temelli bir yaklaşımla yeniden düzenlenmelidir.** Müfredatta Ermeni, Rum, Yahudi, Süryani, Kürt ve diğer halkların tarihine, kültürüne ve mirasına yer verilmeli; ders kitaplarındaki militarist, cinsiyetçi, milliyetçi ve ayrımcı dil değiştirilmelidir.

**b) Anadilde eğitim ve kültürel mirasın korunması güvence altına alınmalıdır.** Okul öncesinden başlayarak anadilde eğitim

olanakları geliştirilmeli; azınlık okulları idari, mali ve hukuki olarak desteklenmelidir. Dilsel çeşitliliğe uygun ders materyalleri ve öğretmen yetiştirme programları hazırlanmalı; Türkiye’de konuşulan dillerin ve kültürel geleneklerin korunması, geliştirilmesi ve kuşaklar arasında aktarılması için kamusal politikalar oluşturulmalıdır.

### **Sivil Toplum Kurumları, Eğitimci ve Araştırmacılara Yönelik Öneriler**

**c) Sivil toplumun, farklı disiplinlerin ve ilgili toplulukların doğrudan katılımıyla araştırmalar yürütülmeli, alternatif materyaller ve programlar geliştirilmeli;** kapsayıcı dil ve hak temelli yaşam atölyeleri müfredatın parçası hâline getirilmelidir. Eğitim ve kültür politikalarının hazırlanması için farklı toplumsal gruplar arasında düzenli diyalog mekanizmaları kurulmalıdır.

**d) Eğitimde asimilasyon ve şiddet pratikleriyle yüzleşilmelidir.** Çocukların asimilasyon ve şiddet pratiklerine maruz kaldıkları Yatılı İl Bölge Okulları (YİBO) gibi kurumlardaki ihlaller üzerinde Türkiye’ye özgü bir çerçeve geliştirilmelidir. YİBO'lara ilişkin tanıklıkları belgelemek, arşivlemek ve kamuoyuyla paylaşmak üzere bağımsız bir hakikat komisyonu kurulmalıdır.

## 7. KENT POLİTİKALARI

### Yerel Yönetimlere Yönelik Öneriler

- a) **Çatışma ve OHAL süreçlerinde tahrip edilen yaşam alanları ve ekosistem onarılmalıdır.** Evlerin ve yaşam alanlarının yeniden inşasında halkın mülkiyet ve hak sahipliği korunmalı, barınma hakkı güvence altına alınmalıdır. Tahrip edilen ormanlık alanların ve ekosistemin onarılması için çalışmalar başlatılmalıdır.

### TBMM ve İçişleri Bakanlığı'na Yönelik Öneriler

- b) **Kentsel mekânlar güvenlikçi politikalardan arındırılmalıdır.** Kent yaşamını ve toplumsal psikolojiyi olumsuz etkileyen karakol, kalekol, polis noktaları, zırhlı araçlar, ağır silahlar ve özel harekât unsurları kademeli olarak kaldırılmalıdır. Kent güvenliği ulusal ve uluslararası sivil güvenlik standartlarına uygun hâle getirilmeli; boşalan alanlar park, kültür merkezi ve kadın dayanışma merkezlerine dönüştürülmelidir.

## 8. EKOLOJİ

### TBMM ve Yerel Yönetimlere Yönelik Öneriler

- a) **Ekoloji, barış sürecinin temel bileşenlerinden biri hâline getirilmelidir.** Kalkınma ve istihdam projelerinin ekosistemler, yerel geçim kaynakları ve tüm canlıların yaşam alanları

üzerindeki etkileri birlikte değerlendirilmelidir. Son yıllarda dünyada önem kazanan **yeşil geçiş dönemi adaleti** ve **barış ekolojisi** yaklaşımlarından esinlenerek kararlarda çevre hukukunun ilkeleri, yerel halkın görüşleri ve bağımsız bilimsel değerlendirmeler esas alınmalı; ekoloji örgütlerinin, meslek kuruluşlarının ve yerel toplulukların katılımı ile bilgiye erişimi sağlanmalıdır.

**b) Kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin çevreyi koruma sorumluluğu güçlendirilmelidir.** Zeytinlikler, meralar, kıyılar, ormanlar ve diğer korunan alanlara ilişkin güvenceler artırılmalı; kirleticilere karşı etkili denetim ve yaptırım uygulanmalıdır. Yerel yönetimlere gerekli kapasite desteği sağlanmalı; çevre kararlarına karşı etkili başvuru yolları oluşturulmalı ve verilen kararların uygulanması güvence altına alınmalıdır.

**c) Köye dönüş programları ekolojik onarımla birlikte yürütülmelidir.** Dönüş yapan hanelere toprak ve su rehabilitasyonu, toprak ıslahı, ağaçlandırma fidanı ve sulama altyapısının onarımı için destek sağlanmalıdır.

### **TBMM, Siyasi Karar Alıcılar ve Adalet Bakanlığı'na Yönelik Öneriler**

**d) Çevre hukukunu güçlendirecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.** Aarhus Sözleşmesi<sup>2</sup> imzalanarak iç hukuka aktarılmalı, kanunlarla gevşetilen ÇED süreçleri ve çevre

<sup>2</sup> 2001'de yürürlüğe giren "Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Alma Süreçlerine Halkın Katılımı ve Adalet Erişim Sözleşmesi" (**Aarhus Sözleşmesi**), halkın çevre hakkını ve yönetimde şeffaflığı savunan uluslararası bir anlaşmadır.

hukukuna aykırı düzenlemeler gözden geçirilmeli; ihtiyat ilkesine dayanan bağlayıcı bir mevzuat oluşturulmalıdır. Çevrenin korunması amacıyla açılan kamu yararı niteliğindeki davaların masrafları devlet tarafından karşılanmalıdır. Güvenlik gerekçesiyle yapılan baraj ve HES projeleri ile orman yakmaları ve maden arama ruhsatları durdurulmalıdır.

- e) **Çatışmanın yol açtığı ekolojik zararlar tespit edilmeli ve giderilmelidir.** Kirlenilen su varlıkları, tahrip edilen ormanlar ve meralar, güvenlik gerekçesiyle yapılan barajlar ve boşaltılan köyler dâhil olmak üzere ekolojik zararları bağımsız biçimde kayıt altına alacak bir **Yerel Tazmin Komisyonu** kurulmalıdır. Komisyon, başvuruları alarak zararların tazmini, doğayla yüzleşme ve onarım süreçlerini yürütmelidir.

## 9. GENÇLİK

### TBMM ve Siyasi Karar Alıcılara Yönelik Öneriler

- a) **Gençlerin barış sürecine doğrudan katılımı için bağımsız bir Gençlik Danışma Meclisi kurulmalıdır.** TBMM veya ilgili karar alma mekanizmaları bünyesinde oluşturulacak bu meclis; farklı etnik, sınıfsal, kültürel ve coğrafi arka planlardan gençlerin kura ve temsil yöntemleriyle katıldığı şeffaf bir yapıya sahip olmalıdır. Gençlerin talep ve kaygılarının yasal ve siyasi süreçlere doğrudan yansması sağlanmalıdır.

## Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Öneriler

**b) Gençlik örgütlenmeleri ve sivil katılım ağları desteklenmelidir.**

Mahallelerdeki gençlik toplulukları, üniversite kulüpleri ve kayıt dışı inisiyatifler için bürokratik yükü azaltılmış hibe programları oluşturulmalıdır. Böylece herhangi bir dernek veya partiye üye olmayan gençlerin de yerel barış ve diyalog çalışmalarına katılımı sağlanmalıdır.

**c) Gençler yerel bütçe süreçlerine dâhil edilmelidir.**

Kentlerdeki gençlik politikaları ve bütçeleri belirlenirken gençlerin görüş bildirebildiği ve oy kullanabildiği katılımcı bütçe modelleri uygulanmalıdır.

**d) Ücretsiz Sosyal Barış ve Gençlik Merkezleri açılmalıdır.**

Yerel düzeyde ayrımcılıkla mücadele eden ve farklı kültürlerden gençleri bir araya getiren bu merkezler aracılığıyla barışın gündelik hayatı iyileştiren ve sosyal adaleti güçlendiren yönü görünür kılınmalıdır. Bu merkezleri şekillendirmek için Sivil Toplum Kuruluşları ve ilgili farklı meslek gruplarının deneyim ve uzmanlıklarına başvurulmalı.

---

# SONUÇ YERİNE

---

## BARIŞ'IN TOPLUMSALLAŞMASI

**Kalıcı barış; adalet, eşit yurttaşlık, toplumsal cinsiyet eşitliği, anadil hakları, ekolojik koruma ve geçmişle yüzleşme temelinde kurulmalıdır.** Barış sürecinin toplumsallaşabilmesi için amaçların, kapsamın ve aşamaların kamuoyuna zamanında, doğrulanabilir ve anlaşılır biçimde aktarıldığı şeffaf ve kapsayıcı bir iletişim stratejisi oluşturulmalıdır. Bu strateji, farklı toplumsal kesimlerin kaygılarını, beklentilerini ve itirazlarını ifade edebileceği kanallar açmalı; gençleri yalnızca bilgilendirilen değil, sürecin iletişim dilini birlikte kuran aktörler olarak görmelidir.

Siyasi aktörlerin açıklamalarıyla sınırlı kalmayan; kadınların, gençlerin, çatışmadan doğrudan etkilenenlerin ve yerel aktörlerin deneyimlerini görünür kılan kamu spotları, belgeseller, podcastler ve dijital içerikler Türkçe ve Kürtçe başta olmak üzere farklı dillerde desteklenmelidir. Bu içeriklerde barış; çatışmanın sona ermesinin yanı sıra eşitlik, adalet, haklara erişim, güvenli gelecek ve birlikte yaşam üzerinden anlatılmalıdır. Nefret söylemi, ayrımcı dil ve dezenformasyon bağımsız bir **Barış İletişimi İzleme Kurulu** tarafından takip edilmeli; izleme sonuçları kamuoyuyla paylaşılmalı ve hak temelli, çatışmaya duyarlı habercilik ilkeleri geliştirilmelidir.

---

© Hakikat Adalet Hafıza Merkezi, 2026

hafıza  
ve  
gençlik